

ПІДПРИЄМНИЦТВО

УДК 330.3:005.934]:316.285:355.01

DOI: 10.31617/visnik.knute.2022(143)03

БЛАКИТА Ганна,

д. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів підприємства Державного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0001-7843-7120
g.blakyta@knute.edu.ua

БОГМА Олена,

д. е. н., професор, професор кафедри економіки та фінансів підприємства Державного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0002-5637-6010
o.bogma@knute.edu.ua

СІЛАКОВА Ганна,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки та фінансів підприємства Державного торговельно-економічного університету
вул. Кіото, 19, м. Київ, 02156, Україна

ORCID: 0000-0002-8083-5600
h.silakova@knute.edu.ua

BLAKYTA Hanna,

Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head at the Department of Economics and Business Finance State University of Trade and Economics
Kyoto St.,19, Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0001-7843-7120
g.blakyta@knute.edu.ua

BOGMA Olena,

Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor at the Department of Economics and Business Finance State University of Trade and Economics
Kyoto St., 19, Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0002-5637-6010
o.bogma@knute.edu.ua

SILAKOVA Hanna,

PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Economics and Business Finance State University of Trade and Economics
Kyoto St.,19, Kyiv, 02156, Ukraine

ORCID: 0000-0002-8083-5600
h.silakova@knute.edu.ua

КОНФЛІКТОЛОГІЯ В КОНЦЕПЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вступ. У сучасних умовах господарювання діяльність вітчизняних підприємств відбувається за постійного впливу численної кількості загроз внутрішнього та зовнішнього походження, які ще більше загострюються активними військовими діями на значній частині території України внаслідок підступного вторгнення російських військ.

CONFLICTOLOGY IN THE CONCEPT OF ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES DURING WARTIME

Introduction. The activities of domestic enterprises are under the constant influence of numerous internal and external threats in modern economic conditions. These risks are escalating by active military operations of Russian troops on a large part of Ukraine due to their insidious invasion.

© Блакита Г., Богма О., Сілакова Г., 2022

Внесок авторів є рівнозначним.

Автори не отримували прямого фінансування для цього дослідження.

Blakyta H., Bogma O., Silakova H. Konfliktologija v koncepciji ekonomichnoi bezpeky pidpryjemstv v umovah vijny. *Scientia Fructuosa*. 2022. № 3. S. 50-58. [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022\(143\)03](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2022(143)03)

Проблема. Дослідження можливості використання конфліктології як одного з інструментів формування й наукового обґрунтування сучасної концепції економічної безпеки підприємств в Україні є важливим чинником виживання вітчизняних суб'єктів господарювання в ринковому середовищі, особливо в умовах повномасштабної війни з РФ.

Метою статті є з'ясування змісту поняття "економічний конфлікт" та обґрунтування доцільності врахування положень теорії конфліктології для дослідження феномену економічної безпеки підприємств.

Методи. Використано такі методи наукового пізнання: історичний, абстрактно-логічний; аналізу та синтезу, аналогії, системний підхід; теоретичного узагальнення.

Результати дослідження. Встановлено, що в основу економічного конфлікту покладено конфлікт між суб'єктами, які мають відповідну кількість різних економічних інтересів. Доведено, що суперечності є універсальними, економічний конфлікт характеризується об'єктивно-суб'єктивною та конкретною зумовленістю. Уточнено визначення економічних конфліктів у понятті економічної безпеки. Встановлено, що врахування ідей економічного конфлікту збагачує дослідження економічної безпеки підприємств.

Висновки. Дослідження економічної безпеки підприємств може спиратися на досягнення конфліктології, за допомогою яких вбачається можливим описати як економічні відносини будь-якого рівня, так і поведінку носіїв економічних загроз та економічних інтересів.

Ключові слова: економічна безпека підприємств, економічний конфлікт, економічний інтерес, конфліктологія, носій інтересів, економічні відносини.

Problem. The study of the possibilities of using the theory of conflict as one of the tools of formation and scientific substantiation of the modern concept of economic security of enterprises in Ukraine is an important prerequisite for survival of domestic businesses in a market environment, especially in a full-scale war with Russia.

The aim of the article is to clarify the meaning of the concept of "economic conflict" and justify the feasibility of taking into account the provisions of conflict theory to study the phenomenon of economic security of enterprises.

Methods. The authors used such methods as historical, abstract-logical analysis and synthesis, analogies, systems approach, theoretical generalization and formulation of conclusions in their paper.

Results. We found that the basis of economic conflict was the conflict between entities that had a number of different economic interests; the ideas of economic conflict enriched the study of economic security of enterprises. The authors consider that contradictions are universal, and economic conflict is characterized by objective, subjective and concrete conditionality. The paper defines economic conflicts in the concept of economic security.

Conclusions. The study of economic security of enterprises can be based on the achievements of conflict theory, which describe both economic relations at any level and the behavior of holders of economic threats and economic interests.

Keywords: economic security of enterprises, economic conflict, economic interest, conflict theory, interested individual, economic relations.

JEL Classification: A14; B10; M20

Вступ. Нині діяльність вітчизняних підприємств відбувається в умовах постійного впливу множини загроз внутрішнього та зовнішнього походження, які ще більш загострюються активними військовими діями на значній частині території України внаслідок підступного вторгнення російських військ. Це актуалізує проблематику забезпечення вітчизняними суб'єктами господарювання необхідного і достатнього рівня економічної безпеки.

Одним з основних проявів досягнення підприємством необхідного і достатнього рівня економічної безпеки є його здатність ефективно реалізувати пріоритетні економічні інтереси в умовах мінливості зовнішнього середовища господарювання, навіть за військових

дій і воєнного стану [1–3]. Своєю чергою, наведені в науковій праці [3] положення, які відображають сутність господарських (економічних) інтересів і дають уявлення про їх властивості, обумовлюють доцільність дослідження змісту економічних конфліктів як таких, що безпосередньо пов'язані з неузгодженістю й суперечливістю інтересів в економічній сфері (наприклад, економічних інтересів вітчизняних суб'єктів господарювання, держави тощо).

Проблема. Дослідження можливості використання конфліктології як одного з інструментів формування й наукового обґрунтування сучасної концепції економічної безпеки підприємств (ЕБП) в Україні є важливим чинником виживання вітчизняних суб'єктів господарювання в ринковому середовищі, особливо в умовах повномасштабної війни з РФ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичним аспектам формування понятійного апарату в межах сучасної концепції ЕБП приділено значну увагу науковців, з-поміж яких слід виокремити Т. Зубко, В. Мельник, О. Пурденко та ін. [1–3]. У зазначених наукових працях розглянуто питання щодо формування й уточнення концептуальних засад забезпечення економічної безпеки на підприємствах, зокрема, досліджено генезис економічної безпеки, класифікацію економічної безпеки підприємств, проведено теоретичне узагальнення базових елементів поняття "економічна безпека підприємства", узагальнено складові системи її забезпечення та ін.

Теоретико-методичні аспекти виникнення, управління та вирішення економічних конфліктів на рівні суб'єктів господарювання вивчали такі вітчизняні й закордонні науковці, як: Ю. Біляк, Л. Марчук, А. Сақун та ін. [4; 5]. Зокрема, в контексті економічної безпеки підприємств у цих наукових працях досліджено природу економічних конфліктів, а також розглянуто економічні конфлікти як базові чинники фінансової складової економічної безпеки.

Попри вагомість наукового внеску вказаних дослідників на сьогодні теоретичний базис для формування концепції ЕБП в Україні варто доповнити здобутками конфліктології, врахування положень якої не знайшло широкого відображення в теорії економічної безпеки, що може суттєво збільшити можливості системного дослідження проблематики забезпечення ЕБП, зокрема, під час війни.

Метою статті є уточнення змісту поняття "економічний конфлікт" й обґрунтування доцільності врахування положень конфліктології для дослідження феномену економічної безпеки підприємств.

Методи. Питання теоретичного обґрунтування доцільності застосування досягнень конфліктології у дослідженнях проблематики економічної безпеки ґрунтуються на таких загальнонаукових та спеціальних методах пізнання, як: історичний, абстрактно-логічний – під час розгляду сутності економічних конфліктів. Для визначення змісту положень конфліктології, які доповнюють теорію економічної безпеки

підприємств, використано методи аналізу і синтезу, аналогії, системного підходу. Для формулювання висновків застосовано метод теоретичного узагальнення.

Результати дослідження. Донині велика кількість учених, які є представниками різних наукових напрямів (філософія, психологія, юриспруденція, соціологія, політологія, економіка тощо), тією чи іншою мірою звертали увагу на проблематику конфліктів й соціально-економічних суперечок у суспільстві, вивчаючи їх зміст та причини виникнення, а також шукаючи ефективні інструменти і методи їх попередження та подолання.

Попри наявність безлічі конфліктологічних концепцій, конфліктологія є відносно новою течією науки, яка походить від природничих і знайшла своє місце в суспільних науках. Поняття "соціальний конфлікт", розроблене в конфліктології, широко використовують у соціології, політології, історії, правознавстві тощо [6, с. 6]. Проте корисні ідеї цієї науки досі не набули належного поширення в економічній науці. Як підкреслюють Г. Газімагомедов, Н. Абдуллаєв [7, с. 74], хоч економісти не ігнорують сферу конфліктів повністю – адже в площині дослідження опинялися такі їх прояви, як злочини, суперечки, виробничі конфлікти, розподіл власності, – одержані результати не були покладені в основу економічної думки. Відповідно, у своєму остаточному варіанті універсальна економічна теорія повинна включати обидві форми взаємодії суб'єктів економіки – обмін і угоди та протистояння й суперечки. При цьому здобутки економічної конфліктології, яка вивчає зміст та особливості економічних конфліктів, причини виникнення яких пов'язані з неузгодженістю інтересів окремих суб'єктів економіки в ході виробництва, розподілу, споживання й обміну матеріальних, нематеріальних та фінансових ресурсів, на нашу думку, цілком можна застосовувати для обґрунтування теоретичних, методологічних і прикладних аспектів загальних та специфічних соціально-економічних явищ та процесів, зокрема стосовно економічної безпеки на всіх рівнях, у тому числі економічної безпеки підприємств (ЕБП) – як у мирні часи, так і в умовах війни.

Конфлікти є одним з основоположних явищ, що впливають та визначають рівень безпеки в суспільстві на мікро-, мезо- та макро-рівнях, при цьому за своєю сутністю вони є однією з базових властивостей життя будь-якого соціуму, а отже, і його економічної складової.

Кожному суспільству притаманний певний потенціал конфліктності, як водночас і потенціал збереження безпеки. Як не існує суспільства, в якому відсутні конфлікти, суперечки, боротьба протилежностей, непорозуміння, так не існує суспільства, яке б не виробило механізму їх вирішення та забезпечення безпеки, не набуло психологічно-розумової здатності до захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз,

оскільки такі суспільства з плином часу припиняли своє існування. При цьому такі ознаки суспільства, як потенціал конфліктності та потенціал безпеки, перебувають в оберненій залежності одна від одної. Зі зниженням рівня конфліктності в суспільстві, за інших рівних умов, збільшується рівень його безпеки [8, с. 94]. Таким чином, можна зробити висновок, що потенціал економічної безпеки на відповідному рівні (як окремих суб'єктів господарювання, так і в масштабах національної економіки), її досягнутий рівень визначається, серед іншого, потенціалом конфліктності в економічній сфері. Проте, за такого бачення, потрібно пам'ятати, що саме суперечності в суспільстві, породжені конфліктами інтересів, є одним з рушіїв змін у суспільному розвитку, що свідчить про дуалізм цього явища – як джерела небезпеки й водночас блага для суспільства за умови, що ці конфлікти не переходять певної критичної межі. Так, відомий англо-німецький філософ, соціолог, політолог Р. Дарендорф наголошував, що "конфлікт є батьком усіх речей, тобто рушійною силою змін, але конфлікт не повинен перетворюватися на війну" [9]. Своєю чергою А. Сакун та М. Марчук [5, с. 262] наголошують, що в сучасних умовах усі економічні відносини характеризуються тим чи іншим ступенем економічного прояву конфліктів, які є рушійною силою майбутнього розвитку суб'єкта господарювання, підкреслюючи бінарну (дуальну) природу конфлікту, в тому числі й з точки зору забезпечення ЕБП.

На сьогодні найбільш поширеною є думка, що основа соціального конфлікту – суперечності між індивідами, групами, державами, тобто суспільні суперечності [10]. Враховуючи той факт, що економічні відносини та економічні інтереси є невід'ємною складовою життєдіяльності суспільства, наведене твердження цілком можна застосувати й до економічної безпеки, в тому числі й на рівні підприємств. В основі економічного конфлікту – суперечності між суб'єктами, що мають відповідну кількість різноманітних економічних інтересів.

Цю думку підтверджують І. Топоркова та О. Ткаченко, які відзначають, що на практиці не вдається досягти повної відповідності інтересів різних суб'єктів, що породжує конфлікти й проблеми безпеки, зокрема економічної [11, с. 379].

Таким чином, під *економічним конфліктом* доцільно розуміти кінцевий етап розвитку суперечностей у сфері економічних відносин, ознакою якого є зіткнення суб'єктів – носіїв численних економічних інтересів (підприємства, домогосподарства, держави в особі уповноважених органів), що мають різнополярні соціально-економічні потреби та способи їх задоволення.

Проте така категорія, як "суперечність", має ширше змістовне трактування, ніж категорія "конфлікт". Так, як відзначає Ю. Біляк, протиріччя в економічній сфері мають потенційний характер, але не завжди спричиняють виникнення конфліктних ситуацій [4, с. 44].

Відповідно, економічний конфлікт виникає за обов'язкової наявності волі й дії економічних суб'єктів, які мають власні економічні інтереси та протистоять один одному, тобто, які не просто розмірковують чи прагнуть досягти ідеалу в теорії, але й діють. *Суперечність* перетворюється на *економічний конфлікт* між відповідними суб'єктами економіки в разі усвідомлення ними власних економічних інтересів. Як наслідок, одна сторона намагається змінити існуючу систему соціально-економічних відносин, а інша – зберегти її незмінною. Отже, економічний конфлікт виникає одночасно з усвідомленням відповідними суб'єктами економіки об'єктивно існуючої суперечності в їх економічних інтересах, що й трансформує їх у суб'єкти соціальної дії [12]. Таким чином, *суперечності* мають загальний та універсальний характер виникнення, натомість *економічному конфлікту* притаманна об'єктивно-суб'єктивна й специфічна зумовленість.

Існування суперечностей соціально-економічних інтересів членів суспільства й усвідомлена суспільством потреба в їх вирішенні є рушійною силою його розвитку, а конфлікти, які виникають внаслідок незадоволення потреб та обмежень членів суспільства в реалізації наявних інтересів, виступають основним джерелом небезпек у відповідному суспільстві. Отже, *безпечним* у соціально-економічному розумінні потрібно вважати не те суспільство, яке не містить суперечностей, оскільки в цьому випадку така система не є живою та здатною до подальшого розвитку, а те, яке запобігає конфліктам і своєчасно вирішує їх з найменшими втратами. Така соціально-економічна система є більш стійкою та адаптованою до впливу як внутрішніх, так і зовнішніх загроз. Відповідно, стан ЕБП на рівні як окремих суб'єктів господарювання, так і загальної кількості підприємств у масштабах економіки може бути досягнуто внаслідок ефективного узгодження їх економічних інтересів, які перебувають у стані суперечностей чи економічного конфлікту. Останній локалізується (нівелюється) у *стані безпеки* [13].

Враховуючи зазначене, дійдемо висновку, що дослідження проблематики ЕБП може спиратися на здобутки конфліктології, які можна використовувати для опису (інтерпретації та розуміння) як економічних відносин на будь-якому рівні (індивідуальному, підприємницькому, регіональному, державному), так і поведінки носіїв економічних загроз та економічних інтересів, тобто безпосередніх учасників економічних відносин, до яких належать і підприємства.

Таким чином, врахування положень конфліктології значно розширює можливості всебічного дослідження сутності феномену ЕБП, оскільки надає можливість:

- стверджувати про багатоаспектність феномену ЕБП, породженої необхідністю задоволення економічних інтересів підприємств (на більш високих рівнях – економічних інтересів членів суспільства загалом) за умов наявних суперечностей та економічних конфліктів, зумовлених різновекторністю вказаних економічних інтересів;

- розглядати наявність у суспільстві суперечностей, породжених конфліктом економічних інтересів їх носіїв (підприємства, домогосподарства, держава), не лише як загрозу ЕБП (регіону, держави загалом), а й як необхідну рушійну силу розвитку економічної системи та економічних процесів на відповідних рівнях, що зумовлено необхідністю пошуку шляхів можливості задоволення суспільно корисних економічних інтересів різних груп носіїв, зокрема, суспільно корисних економічних інтересів підприємств, які змінюються з плином часу відповідно до діалектичних законів розвитку середовища життєдіяльності суспільства;

- змінити підхід до вирішення конфліктів економічних інтересів різних груп їх носіїв у суспільстві з намагання їх придушити чи ігнорувати на цілеспрямоване виявлення не лише наявних, а й потенційно можливих економічних конфліктів у майбутньому, ґрунтовне вивчення їх змісту та причин виникнення з метою оперативного усунення цих причин, що й визначає зміст поняття *безконфліктного суспільства* та, відповідно, безпосередньо впливає на рівень ЕБП, що є надзвичайно актуальним в умовах повномасштабного вторгнення росії й активних бойових дій на території України;

- враховувати рівень загрози конфліктів економічних інтересів не лише в поточній, а й у майбутній перспективі в процесі регулювання (ринкового, державного та саморегулювання) економічної безпеки на всіх рівнях, оскільки невчасне вирішення економічних конфліктів призводить до зростання рівня загроз економічній безпеці в арифметичній прогресії. У цьому випадку також необхідно враховувати, що розв'язання економічних конфліктів у суспільстві має суттєвий рівень невизначеності та ризику в досягненні кінцевої мети, що, як наслідок, може суттєво збільшити рівень загроз економічній безпеці на рівні як підприємств, так і інших, що ми і можемо спостерігати сьогодні на прикладі неспровокованої агресії РФ;

- враховувати не лише поточні, а й довгострокові наслідки розв'язання конфліктів в економічній сфері, адже саме вони можуть стати базисом для виникнення майбутніх загроз і небезпек економічній безпеці як окремих підприємств, так і сукупності суб'єктів господарювання в масштабах економіки (а також для інших рівнів економічної безпеки).

Економічна безпека підприємств, особливо в умовах війни, безпосередньо визначається конфліктним потенціалом суспільства, тобто, чим нижчим є рівень конфліктності у відповідному суспільстві, тим вищим буде рівень ЕБП, і навпаки, коли економічна система підприємства буде не здатна ефективно попереджувати (зменшувати негативний вплив) зовнішніх загроз, це збільшуватиме загальний рівень конфліктності суспільства.

Висновки. Вивчення сучасної теорії ЕБП дало змогу встановити недостатність врахування в дослідженнях сутності феномену економічної безпеки підприємства положень та ідей конфліктології.

Відтак, запропоновано розглядати економічні конфлікти з огляду на забезпечення економічної безпеки на всіх рівнях, виходячи з неузгодженості (різновекторності) економічних інтересів окремих груп їх носіїв (підприємства, домогосподарства, держави в особі уповноважених органів).

Обґрунтовано, що врахування ідей економічної конфліктології суттєво збагачує дослідження проблематики економічної безпеки підприємств, зокрема, функціонуючих в умовах воєнного стану, оскільки дає змогу підкреслити складність феномену ЕБП; врахувати бінарний вплив конфліктів на рівень ЕБП; зосередити фокус контролю на вивченні причин економічних конфліктів, що є важливою передумовою забезпечення економічної безпеки на різних рівнях (зокрема ЕБП); врахувати в політиці забезпечення ЕБП загрозу економічних конфліктів у довгостроковій перспективі, що, відповідно, створить можливості для виявлення й врахування стратегічних наслідків вирішення економічних конфліктів для ЕБП.

Розуміння природи економічного конфлікту як бази виникнення загроз економічній безпеці на різних рівнях, зокрема ЕБП, визначає необхідність чіткого наукового визначення змісту дефініції "економічна загроза", що й є перспективою подальших досліджень.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що вони не мають фінансових чи нефінансових конфліктів інтересів щодо цієї публікації; не мають відносин із державними органами, комерційними або некомерційними організаціями, які могли б бути зацікавлені у поданні цієї точки зору. З огляду на те, що автори працюють в установі, яка є видавцем журналу, що може зумовити потенційний конфлікт або підозру в упередженості, остаточне рішення про публікацію цієї статті (включно з вибором рецензентів та редакторів) приймалося тими членами редколегії, які не пов'язані з цією установою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Блакита Г. В., Мельник В. В., Пурденко О. А. Економічна безпека приватних підприємств. *Економіка України*. 2018. № 9 (682). С. 60-73.
2. Zubko T. The diagnosis of economic security of the enterprise. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2019. № 6 (128). С. 85-92.
3. Богма О. С., Сілакова Г. В. Господарський інтерес підприємства в концепції економічної безпеки. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2021. № 3. С. 107-116.
4. Біляк Ю. В. Конфлікти в економіці як базові чинники фінансової безпеки. *Агросвіт*. 2017. № 7. С. 42-47.
5. Сакун А. Ж., Марчук Л. Л. Бінарна природа економічних конфліктів у контексті економічної безпеки суб'єктів господарювання. *Економічний аналіз*. 2017. Т. 27. № 3. С. 261-265.
6. Гуменюк Л. Й. Соціальна конфліктологія: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 564 с.
7. Назаров Н. К. Конфлікти на підприємстві: визначення, причини, типи. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 5. Ч. 2. С. 198-201.
8. Конфліктологія: навч. посіб. Берлач А. І., Кондрюкова В. В., Криволапчук В. О., Поліщук О. Г. та ін.; вид. 2-ге, доп. Одеса: ОДУВС, 2010. 62 с.
9. Dahrendorf R. *Elemente ernes Theorie des sozialen Konflikts*. Gesellschaft und Freiheit München, 1965.

10. Топоркова І. В., Ткаченко О. І. Управління конфліктами у кризовій ситуації в цілях підвищення фінансової безпеки підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 10. С. 377-383.
11. Противоречие и конфликт. Методологические вопросы. Официальный сайт ресурса Libr.kink. URL: <http://libr.link/obschaya-sotsiologiya-knigi/protivorechie-konflikt-metodologicheskie-37543.html> (дата звернення 16.01.2022).
12. Дейнека Т. А. Соціально-економічні суперечності процесу глобалізації суспільства (політико-економічний аналіз): монографія. Київ: КНЕУ, 2018. 510 с.

REFERENCES

1. Blakyta, H. V., Melnyk V. V. & Purdenko, O. A. (2018). Ekonomichna bezpeka pryvatnykh pidpriemstv [Economic security of private enterprises]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*. (Vol. 9 (682), (pp. 60-73) [in Ukrainian].
2. Zubko, T. (2019). The diagnosis of economic security of the enterprise. *Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo torgovel'no-ekonomichnogo universytetu – Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*. (Vol. 6 (128), (pp. 85-92) [in English].
3. Bohma, O. S. & Silakova H. V. (2021). Hospodarskyi interes pidpriemstva v kontseptsii ekonomichnoi bezpeky [Economic interest of the enterprise in the concept of economic security]. *Visnyk Kyi'vs'kogo nacional'nogo torgovel'no-ekonomichnogo universytetu – Herald of Kyiv National University of Trade and Economics*. (Vol. 3), (pp.107-116) [in Ukrainian].
4. Biliak, Yu. V. (2017). Konflikty v ekonomitsi yak bazovi chynnyky finansovoi bezpeky [Conflicts in the economy as basic factors of financial security]. *Ahrosvit – Agrosvit*. (Vol. 7), (pp. 42-47) [in Ukrainian].
5. Sakun, A. Zh. & Marchuk, L. L. (2017). Binarna pryroda ekonomichnykh konfliktiv u konteksti ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodariuvannia [The binary nature of economic conflicts in the context of economic security]. *Ekonomichnyi analiz – Economic analysis*. (Vol. 3), (pp. 261-265) [in Ukrainian].
6. Humeniuk, L. Y. (2015). Sotsialna konfliktolohiia [Social conflictology]. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs. 564 с. [in Ukrainian].
7. Nazarov, N. K. (2014). Konflikty na pidpriemstvi: vyznachennia, prychny, typy [Conflicts in the enterprise: definitions, causes, types]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Kherson State University*. (Vol. 5). P. 2, (pp. 198-201) [in Ukrainian].
8. Berlach, A. I., Kondriukova, V. V., Kryvolapchuk, V. O. & Polishchuk, O. H. (2010). Konfliktolohiia [Conflictology]. Odesa: ODUVS [in Ukrainian].
9. Dahrendorf, R. (1965). Elemente ernes Theorie des sozialen Konflikts. Gesellschaft und Freiheit München [in English].
10. Toporkova, I. V. & Tkachenko, O. I. (2017). Upravlinnia konfliktamy u kryzovii sytuatsii v tsiliakh pidvyshchennia finansovoi bezpeky pidpriemstva [Conflict management in a crisis situation in order to increase the financial security of the enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo – Economy and Society*. (Vol. 10), (pp. 377-383) [in Ukrainian].
11. Protivorechie i konflikt. Metodologicheskie voprosy [Controversy and conflict. Methodological issues]. <http://libr.link/obschaya-sotsiologiya-knigi/protivorechie-konflikt-metodologicheskie-37543.html> [in Ukrainian].
12. Deineka, T. A. (2018). Sotsialno-ekonomichni superechnosti protsesu hlobalizatsii suspilstva (polityko-ekonomichnyi analiz) [Socio-economic contradictions in the process of globalization of society (political and economic analysis)]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 08.02.2022.

Прийнято до друку 05.04.2022.

Публікація онлайн 24.06.2022.